

Fecr Yayınları: 629

İSBÂT-I VÂCİB TARTIŞMALARI

Celâleddin Devvânî Yorumu, Kaynakları ve Günümüze Yansımaları

Editör

Doç. Dr. Hatice TOKSÖZ

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.

(Sertifika no: 13178)

Mizanpaj ve Kapak

FCR

Baskı ve Cilt

NY MATBAACILIK YAYINCILIK

KAĞITÇILIK TİC. VE SAN. LTD. ŞTİ.

Ostim OSB Mh. 1250 Cd. No: 24 Yenimahalle/ANKARA

Tel: (0533) 591 86 17 (Sertifika no: 50732)

1. Baskı: Aralık 2022

ISBN: 978-625-8304-76-3

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SANAYİ ve TİC. LTD. ŞTİ.

Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1

Ulus-Altındağ/ANKARA • Tel: (0312) 310 08 60

Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

İSBÂT-I VÂCİB TARTIŞMALARI

Celâleddin Devvânî Yorumu, Kaynakları ve
Günümüze Yansımaları

Editör

Doç. Dr. Hatice TOKSÖZ

Ankara 2022

“İsbât-ı Vâcib Tartışmaları Celâleddin Devvânî Yorumu, Kaynakları ve Günümüze Yansımaları” adlı bu kitap, “Celâleddin Devvânî’nin İsbât-ı Vâcib Risaleleri ve Şerhleri Çerçevesinde Yapılan Felsefî Tartışmaların Günümüz İnanç Problemlerine Katkısı Bağlamında Bir İnceleme” başlıklı ve 218K264 no’lu TÜBİTAK 1001 Araştırma Projesi kapsamında sağlanan destekle üretilerek basılmıştır. TÜBİTAK’a verdiği destek sebebiyle teşekkür ediyoruz.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	9
Celâleddin Devvânî'nin İsbât-ı Vâcib Problemine Katkısı Hatice TOKSÖZ	13
Necmeddin Kâtibi ve Nasîreddin Tûsi'nin İspat-ı Vâcib Konusun- daki Analiz ve Değerlendirmeleri Murat DEMİRKOL	47
Devvânî'nin Kaynağı Olarak Seyyid Şerif Cürcânî'de İsbât-ı Vâcib Problemi Murat KAŞ	113
Mâzideki Âtîden Âtideki Mâziye: İlliyyet Kavramı Çerçevesinde Celâleddin Devvânî'nin Zorunlu Varlığı İspatta Kullandığı Yön- temler Mehmet Fatih ARSLAN	149
İsbât-ı Vâcib'te Burhân-ı Tatbik'in Matematik Felsefesi Açısından Analizi Abdülhamit KÜÇÜKASLAN	207
Kanıt, Hakikat ve Mutabakat Şaban Ali DÜZGÜN	225
Devvânî Sonrası Yeni İlmi Kelâm'da Neler Oldu? Hülya TERZİOĞLU	235
İsbât-ı Vâcib Problemine Çağdaş ve Alternatif Yaklaşımlar Enis DOKO	259

ÖN SÖZ

Celâleddin Devvânî (ö. 908/1502), İslam düşünce geleneğinin müteahhir dönemin muhakkik âlimidir. Tevarüs ettiği ilmî gelenek içinde farklı ve birbirine zıt nitelikteki düşünceleri birbiriyle uyumlu bir şekilde biraraya getirme başarısı gösteren Devvânî, gelenek oluşturan eserleri ve yetiştirdiği öğrencileriyle İslam düşüncesinde takdire şayan bir etkiye sahiptir. 15. yüzyılın önemli şehirleri olan Tebriz ve Şîraz'da bir taraftan eserlerini kaleme almış ve farklı coğrafyalardan kendisinin ilim halkasına katılmak için gelen öğrencilere ders vermiş, diğer taraftan da zamanında hüküm süren Karakoyunlu ve Akkoyunlu Devletleri gibi devletlerde önemli görevler üstlenmiştir. Ayrıca Devvânî, telif ettiği eserlerini yaşadığı ülkenin yöneticisine ithaf etmenin yanı sıra ikili ilişkiler kurduğu komşu devletlerin yöneticilerine de sunmuştur. Nitekim Osmanlı Pârişahı II. Beyazîd ile mektuplaşmaları ve bazı eserlerini ona ithaf ettiği bilinmektedir. Devvânî'nin üzerine çok sayıda şerh ve hâşiye yazılması suretiyle klasik eser hüviyetine sahip eserlerinden bazıları; *Şerhu'l-'Akâidi'l-Adudiyye*, *Hâşiye 'alâ Şerhi't-Tecrid*, *Risâle fî İsbâti'l-vâcibi'l-kadîme*, *Risâle fî İsbâti'l-vâcibi'l-cedîde*, *ez-Zevrâ ve'l-Havvâ*, *Şevâkilü'l-Hûr fî Şerhi Heyâkili'n-nûr*, *Ahlâk-ı Celâli* şeklinde zikredilebilir.

Elinizdeki kitap, İslam düşüncesinin müteahhir döneminin 15. yüzyılda muhakkik kimliği ile öne çıkan düşünürlerinden olan Celâleddin Devvânî'nin isbât-ı vâcib risâleleri ile onların şerh ve haşiyelerinin incelendiği TÜBİTAK 1001 Araştırma Projesi kapsamında yürütmüş olduğumuz "Celâleddin Devvânî'nin İsbât-ı Vâcib Risaleleri ve Şerhleri Çerçevesinde Yapı-

lan Felsefi Tartışmaların Günümüz İnanç Problemlerine Katkısı Bağlamında Bir İnceleme” başlıklı ve 218K264 no’lu proje desteği ile 13 Eylül 2021’de Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nde düzenlenen ve söz konusu dönemde İslam düşünce geleneğinde yeni bir literatürün oluşmasında kaynaklık eden Devvânî’nin isbât-ı vâcib risalelerini merkeze alarak tartışmayı hedefleyen “Celâleddîn Devvânî’nin İsbât-ı Vâcib Yorumunun Günümüz İnanç Problemlerinin Çözümüne Katkısı” başlıklı çalıştayda sunulan çalışmaları bir araya getirmektedir. Bu çerçevede kitapta yer alan makaleler, özellikle şu iki hususa odanlanmaktadır. Birincisi, İslam düşünce geleneğinde 12. yüzyıldan sonraki süreçte müstakil olarak isbât-ı vâcib meselesine hasredilen metinlerin amaç, yöntem ve değer açısından sahip olduğu muhtevayı belirlemektir. Öncelikli olarak üzerine çok sayıda şerh ve hâşiye yazılması suretiyle klasik metin hüviyeti kazanmış olan Devvânî’nin isbât-ı vâcib risalelerinin muhtevasında yer alan meselelerin incelendiği bu aşamada, Devvânî’nin isbât-ı vâcib problemine katkı ve yorumu kaynakları ve etkileri açısından tartışmaktadır. İkincisi ise isbât-ı vâcib başlığı ile yazılmış metinlerin günümüz inanç problemlerinin çözümüne ne gibi katkılarının olabileceğini belirlemektir. Bu bağlamda günümüzde ne gibi inanç problemlerinin var olduğu, Tanrı’nın varlığı meselesine ilişkin çağdaş dönemde getirilen öneriler ve alternatif yaklaşımlar tartışılan başlıca konulardır.

Devvânî özelinde İslam düşünce geleneğinin meselelerine ilişkin çalışmalara mütevazî bir katkıda bulunmayı hedefleyen bu kitabın zeminini oluşturan çalıştayın ve projenin hayata geçirilmesindeki yardımlarından dolayı Projede Araştırmacı olan Prof. Dr. Murat Demirkol ve Proje Danışmanı Prof. Dr.

Ömer Türker'e; katılımlarıyla çalıştayın verimli bir şekilde gerçekleştirilmesini sağlayan bütün bildiri sunan ve müzakere yapan bilim insanlarına müteşekkirim. Ayrıca çalıştayın hayata geçirilmesi hususunda verdikleri destek için Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi yönetici ve idari personeline teşekkür ederim.

“İsbât-ı Vâcib Tartışmaları Celâleddîn Devvânî Yorumu, Kaynakları ve Günümüze Yansımaları” adlı bu kitap, TÜBİTAK 1001 Araştırma Projesi kapsamında hazırlanan 218K264 no'lu projede sağlanan destekle üretilmiş ve basılmıştır. TÜBİTAK'a verdiği destek sebebiyle teşekkür ediyoruz.

Doç. Dr. Hatice TOKSÖZ
Isparta Aralık 2022